

Csata Zsombor

Ifjúság és közélet az *Új Ifjúsági Szemle* hasábjain

Nehéz és felelősségteljes feladatot vállalt a Budapesten megjelenő Új Ifjúsági Szemle szerkesztősége, amikor a rendszerváltás kezdetén megszűnt Ifjúsági Szemle „méltó folytatásaképpen” a szakfolyóirat újbóli megjelentetését határozta el 2003 tavaszán. Mint minden újraéledő szakmai fórumnak, az UISZ-nak is legalább kettős kihívásnak kell megfelelnie. Egyrészt szakmai és közéleti reputációjában, problémaérzékenységében, szakszerűségében nem maradhat el elődjétől (ami nem könnyű feladat, hiszen az Ifjúsági Szemle közel egy évtizedes története során olyan jeles ifjúságszociológiai és ifjúságpolitikai szakértők publikáltak a lap hasábjain, akik a mai napig meghatározzák a szakterület kelet-közép európai fejlődését), másrészt – és ez tűnik a kettő közül a komolyabb feladatnak – az átalakuló ifjúságot érintő új kihívásokat kell a rendszerváltás és a globalizáció kontextusában szakszerűen értelmeznie.

A folyóirat egy tematikus részből és öt rovatból áll. A tematikus rész „szélesebb merítésből vett” szakértők, közéleti szereplők véleményét közli egy specifikus, ifjúságot érintő témakörrel kapcsolatban, és rendszerint körkérdés vagy kerekasztal-beszélgetés anyagára épül. Az „Ifjúság és közélet” rovatot az „Ifjúság és társadalom” címszó alatt megjelenő tanulmányok sora követi, melyek alapvetően a társadalom – mint strukturált csoportokból és környezetekből álló szocializációs közeg – és az ifjúság kölcsönhatásait vizsgálják. Az „Ifjúság és környezet” rovatban olyan írásokat olvashatunk, amelyek a különféle régiókból származó fiatalok élethelyzetéről, szokásrendszeréről igyekeznek képet adni, valamint itt kerülnek bemutatásra a határon túli fiatalok helyzetét vizsgáló tanulmányok is. Az „Életmód-élethelyzet” rovat „az önálló életkezdéssel, kapcsolatos állandó változásról és valahová való tartozás szükségletéről szeretne néhány állóképet felvillantani” (UISZ 2003: 1:6-7), a „Kitekintés” pedig recenziókat közöl és olyan emblematisz személyeket szólaltat meg, akik fiatalon aktív szereplői voltak generációjuk szellemi életének.

Írásunkban az „Ifjúság és közélet” rovatban közölt tanulmányokat mutatjuk be, általában eltekintve megjelenésük időbeli sorrendjétől. Bár minden írást lajstromba veszünk, a hangsúly azokon az elemzéseken lesz, amelyek a határon túli magyar fiatalok helyzetét vagy a határon túli ifjúságpolitikát illetően relevánsak, bemutatásunk emiatt óhatatlanul szelektív és elnagyolt.

A megjelent első hat Új Ifjúsági Szemle tartama alapján az „Ifjúság és közélet” rovat talán a legkövetkezetesebben próbál eleget tenni a beköszöntőben vállalt feladatoknak. A szerkesztők szándéka kettős: egyrészt be szeretnék mutatni a „fiatalok és közösségeik nyilvános, saját vagy más ifjúsági közösségek élethelyzetének javítása érdekében kifejtett tevékenységeit” (UISZ 2003, 1:6–7), másrészt elemezni, értékelni kívánják az erre hatást gyakorló kormányzati és civil tevékenységeket. A rovatban eddig megjelent cikkek (az első hat lapszámban számszerint 13) mondandója tartalmilag inkább a második témához illeszthető, legtöbbjük ifjúságpolitikai (ezen belül pedig hangsúlyosan a magyarországi kormányzatok ifjúságpolitikájára vonatkozó) kérdéseket taglal.

Ezek közé tartozik a rovatot indító 2003 nyarán íródott tanulmány, Komássy Ákos–Kucsera Tamás Gergely *13 év – Kormányzati ifjúságpolitikák a rendszerváltás-rendszerváltoztatás* után című írása, amely a magyarországi kormányzatok 1989 utáni ifjúsági stratégiáinak történeti áttekintése. A tanulmány lényegi mondanója az, hogy a rendszerváltás után valójában egyik kormányzati ifjúsági stratégia és struktúra sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Bár az addig meglehetősen fragmentált kormányzati ügykezelésen az 1998-ban hatalomra jutott Fidesz-kormány az ifjúsági minisztérium létrehozásával próbált javítani, ez a szándék leragadt a jelképek szintjén és véleményük szerint lényegi elmozdulásról a negyedik ciklus kormányzata esetében sem beszélhetünk.

Nagy Ádám tanulmánya az *Ifjúsági béke – egy lehetséges ifjúságpolitika váza. Célok, feladatok és struktúra* azon a ponton dolgozik tovább, ahol az előző tanulmány befejeződik. Miután bevezetőjében konceptualizálja az ifjúságügy fogalmát, gyakorlati megoldásokat javasol a mindenkori politikum és kormányzat számára egy életképes és hatékony ifjúsági stratégia kialakításához. Először az ifjúság elérésének elvi alapjait dolgozza ki (testre szabottan aszerint, hogy a különféle ifjúsági rétegek mennyire tagolódnak be az informális- vagy formális intézményi szféra rendszerébe), majd katalogizálja azokat a feladatokat és tennivalókat, amelyek a magyarországi ifjúságügyben megoldásra várnak. Ebben a folyamatban az állam szerepe korlátozott, ám felelősségteljes: „Fontos, hogy ne közvetlenül az állam vagy egy államigazgatási attitűddel rendelkező intézmény akarja megvalósítani a szféra lehetőségeit bővítő szakértői feladatokat, például az ifjúsági szakemberképzést, hanem adjon terepet a civil szakembereknek, szervezeteknek. Ezzel alapozható meg egy közös döntéshozatalon és -vezetésen (co-decision, co-management) alapuló civil beágyazottság” (2003, 1:88). Az ifjúságügy hatékony kezelése és depolitizálása tehát csak úgy valósulhat meg, ha az állam bizonyos feladatokat átenged a civil társadalomnak és ha a rendszer működtetői – az eddig megszokott „keleti típusú” mi-ők viszony helyett – egyfajta skandináv típusú, partneri viszonyt alakítanak ki az igénybevevőkkel” (uo:98). Amennyiben a magyarországi jogrendből fakadó szerkezeti sajátosságoktól eltekintünk, a tanulmány számos olyan elvi javaslatot tartalmaz, amelyeket haszonnal alkalmazhatnának az erdélyi magyar, de tágabb értelemben a romániai ifjúságügy vonatkozásában is. Ezek közül az egyik legfontosabbat emelnénk ki: a rendszeresen ismétlődő, átfogó ifjúságkutatások nélkülözhetetlenségét bármiféle ifjúságpolitikai vagy ifjúságot érintő szociálpolitikai döntés megalapozásában.

A fenti tematikus irányvonalat követik a második (2004 tavaszi) UISZ-számban, az „Ifjúsági közélet” rovatban közölt írások is. Az első Ocsovai Tamás, leendő gyermek- és ifjúságügyi helyettes államtitkár hivatali pályázata, amelyben ifjúságpolitikai alapelveit, szakmai programját és az ezeknek megfelelő szervezeti keretekre vonatkozó elképzeléseit fogalmazza meg. Tágabb értelemben egy olyan intézményrendszer kiépülését tartja hasznosnak, amelyben a magyarországi fiatalok a közösségi lét értékeit és készségeit lenne alkalmuk elsajátítani. Megállapítása szerint ugyanis egyre erőteljesebb az individualizáció, „jellemzővé vált a közügyektől való elfordulás és közöny”, a vidék és a város egyre inkább eltávolodik, ami nehezíti a vidéki fiatalok integrálását az ifjúságpolitika esélyteremtő folyamataiba. (2004, 2:63)

Illényi Sándor kritikai hangvételű írásával (*Javaslat az ifjúsági törvény szempontjaira*) az ifjúsági törvénnyel kapcsolatos szakmai vitához kíván hozzájárulni. Egy olyan törvény kidolgozását szorgalmazza, amely képes lesz megállítani az ifjúsági intézményrendszerre egyre kevésbé jellemző „nonprofit autonómia” további lebomlását. Megállapításai a hangvételében is hasonló, imént bemutatott Nagy Ádám írás mondanójához állnak a legközelebb: a gyerekekért/fi-

atalokért tenni akaró, ám „sajtó és politikai értelemben kevésbé beágyazott” szervezeteknek az „agyonpolarizált és -politizált ifjúsági közéletben” igen nehéz úgy fennmaradni, hogy vagy szakmai vagy egzisztenciális értelemben ne lehetetlenüljenek el. A támogatási politika sajátosságából adódóan ez a jelenség kétségkívül átgyűrűzik a határon túli magyar ifjúsági szervezeti szférára is, az Illényi által felvázolt negatív forgatókönyveket ezért igen találónak (bár kétségkívül korántsem kimerítőnek) érezheti az erdélyi olvasó. Eszerint a szervezetek vagy „kivirágoznak-prostituálódnak”, „beállnak a sorba, az adott kurzust, kormányideológiát szolgálják ki, annak érdekében, hogy alaptervékenységüket képesek legyenek ellátni”, vagy „begubóznak-elpusztulnak: fenntartják legszükségesebb életfunkcióikat, de jobb időkre várnak, tevékenységük, kapcsolataik, tagságuk megszűnik.” (2004, 2:78)

A magyarországi ifjúsági intézményrendszer rendszerváltás utáni szakaszának történetét kronologikus rendben mutatja be Beke Márton–Ditzendy Károly Arisztid–Nagy Ádám *Áttekintés az ifjúsági intézményrendszer állami és civil aspektusairól* című írása (UISZ 2004, 4). A tanulmány a tárgyilagosan bemutatott intézménytörténetek mellett ismét kritikusan hívja fel a figyelmet az ifjúsági intézményrendszer centralizált voltára és kormányzati értelemben vett instabilitására. Ez gátolja az életképes helyi, önkormányzati szintű, alulról építkező ifjúságpolitikai és ifjúságsegítő struktúrák kibontakozását. A centralizáltság a központi kezdeményezésekre és mechanizmusokra építkező pályázatok rendszerének köszönhető, amely központosított erőforrások szétszórására rendezkedett be. Az esetlegességet pedig az ifjúságügy rövid időközönként változó intézményi, államigazgatási kerete jelenti (minek következtében például az ifjúsági ügyekért felelős hivatal folyamatosan átkerül az egyik minisztériumból a másikba, illetve az ifjúsági ügyekért felelős biztos személye és hatásköre is állandóan változik).

Az ifjúságsegítői képzés specifikus feladatairól, rendeltetéséről, az ifjúságsegítéssel foglalkozók szerepéről szól Woosch Péter *Ifjúságsegítők képzése: miért van, ha nincs?* című tanulmánya (UISZ 2004, 4), melyben a szerző először magának az ifjúságsegítés fogalmának szerteágazó jelentéstartalmát próbálja megragadni és magyarországi kontextusban értelmezni. Mivel az új szakmának a rendszerváltást követően a közfigyelem kitüntetett érdektelenségével kell megbirkóznia, ez nem egy egyszerű feladat. Az írás lényegi mondandója az, hogy elkerülhetetlen a képzések ifjúságsegítői munkában való szerepének átgondolása és egy olyan átfogóbb képzési stratégia kidolgozása, amelynek a kereteit a szakminisztérium, tartalmát a szakmai közvélemény határozza meg.

A fenti, kifejezetten a magyarországi ifjúsági intézményrendszerrel kapcsolatos problémákat taglaló írások mellett az UISZ 3., 4. és 6. száma két-két tematikusan összefüggő tanulmányt közöl. Földi László *Nemzetközi ifjúsági kapcsolatok Magyarországon a rendszerváltás óta* (UISZ 2004, 3) című munkájában a magyarországi ifjúságpolitikai hagyomány oldaláról taglalja a nemzetközi ifjúsági együttműködések történetét és lehetséges jövőbeli alternatíváit, Rácz Gábor elemzése pedig (*Nemzetközi ifjúsági kapcsolatok a rendszerváltás hajnalán*) főként az ifjúsági csereprogramok történetét vázolja igen olvasmányos formában a puha kádári szocializmus éveitől napjainkig. A 4. számban – egy újabb tematikus tömb részeként – Somody Bernadette (*Új intézmény a gyermeki jogok védelmében: a gyermeki jogok biztosa*) munkája a gyermeki jogok védelmében létrehozott ombudsman-intézmény rendeltetésére, funkcióira, hatáskörére tesz javaslatokat, míg Bíró Endre (*A gyermek- és ifjúsági jogok érvényesülése*) írása az állam gyermekjogi kötelezettségeinek teljesítéséről, az ifjúsági jogok érvényesülésének elősegítéséről valamint a fogyatékos gyermekek és fiatalok jogainak érvényesítéséről szól.

A Barthel-Rúza Zsolt–Kucsera Tamás Gergely (*A Magyar Ifjúsági Konferencia öt évéről*) és Komássy Ákos–Grünstein Szabolcs (*Kell-e magya—magyar ifjúsági egyeztetés*) című írásait (UISZ 2005, 6) azért tárgyaljuk külön és nagyobb részletességgel, mert egyrészt határon túli fiatalokra vonatkozó ifjúságpolitikai kérdésekről szólnak, másrészt mert a rovatra eddig jellemző „technokrata” szakszerűség mellett a köznapi értelemben vett politizálás szempontjai is megjelennek, ami erősíti az írások publicisztikai jellegét. A magyar–magyar ifjúsági párbeszéd médiumaként megálmodott Magyar Ifjúsági Konferencia rendeltetéséről, de főként legitimitásáról alkotott álláspont tekintetében igencsak megosztott magyarországi ifjúságpolitikai szféra mindkét oldalának hallhatjuk az intézmény történetéről szóló sajátos értelmezését. A két történet iskolapélda lehetne a posztmodern történetírást oktatók asztalán: az 1999-ben létrejött konferencia történetét a két ellentábort erősítő szerzők úgy mesélik el, hogy abban egyértelműen visszaköszön a képviselt politikai irányvonal szemlélete.

Ebben a kontextusban a Barthel-Rúza Zsolt (aki 2002–2004 között a MIK elnöke volt) és Kucsera Tamás Gergely (1999–2002 között MIK ÁB elnök, jelenleg a Fidelitas oktatási kabinetjének vezetője) által jegyzett tanulmány a magyar–magyar ifjúsági párbeszéd és együttműködés szempontjából egyértelmű sikerként könyveli el a MIK működésének 1999–2002 közötti (Fidesz-kormány) időszakát, amikor is – véleményük szerint – a MIK nem csak a kormányzat határon túli ügyekben illetékes tanácsadó testületeként működött, hanem civil érdekképviselői jelleggel is rendelkezett. Ehhez képest a 2002-es szocialista kormányváltás után a testület „elsúlytalanodása figyelhető meg, hiszen a szaktárca csak saját és nem összkormányzati partnerként működteti a testületet” (2005, 6:20)

A Komássy Ákos (Fiatal Baloldal Ifjú Szocialisták alelnöke) és Grünstein Szabolcs (MAKOSZ vezető, majd a MIÉRT egyik szervezője) szerzőpáros által jegyzett cikk – bár azzal a kötelezően egyválaszos „alapkérdéssel” indít, hogy szükség van-e a magyar fiatalok különböző országokban élő közösségei közötti intézményesített párbeszédre – arra a következtetésre jut, hogy éppen a rossz indítás és a szervezet 1999–2002 közötti paternalisztikus működtetése miatt nem működőképes az intézmény. Az előző tanulmányban erényként említett alacsony formalizáltság és az ebből fakadó „valódi közösségi”, „személyközi” együttműködés itt diszfunkcióként jelenik meg mint egy olyan szervezeti kultúra, ami státusok helyett személyekben gondolkodik, nyilvános egyeztetések helyett különalkukban konkretizálódik. Bár explicit módon nem jelenti ki, de nyilvánvaló, hogy személycserék nehézségéből adódó intézményi tehetetlenség miatt nem tartják célszerűnek a Konferencia ebben a formában való további fenntartását.

A tanulmányokban az a közös – és ez jelzi a megosztottság ellenére a politikai diskurzus játékszabályainak egységességét – hogy mindkét fél az ellentábor különalkus megoldásaira, ajtók mögötti megegyezéseire panaszkodik, melyekre értékmentesnek aligha nevezhető jelzős szerkezeteket is használnak („különbeszélgetések minisztériumi technikája”, „lenini spontaneitás” stb.). Ilyen értelemben mindkét tanulmány inkább leleplező, mint analitikus jellegű és még utalás sincs arra vonatkozóan, ami az érdemi politikai párbeszéd tulajdonképpeni tárgyát kellene képezze: a határon túli magyar ifjúsági intézményrendszer és ezen keresztül a fiatalok sajátos problémái és szükségletei. Mivel a szerzőkben a kompetens szervezetek vezetőit tisztelhetjük, a lényegi kérdés az, hogy ez a szempont az elemzés tárgyát képező intézmény működésében és szervezeti kultúrájában mennyire van jelen. Mert ennek hiányában – ideológiai állásponttól és szervezeti formától függetlenül – aligha beszélhetünk „legitimitásról” vagy „minden tekintetben reprezentatív” képviselőről.

A két tanulmány ilyen értelemben tehát megbontja az „Ifjúság és közélet” rovatra jellemző szakszerűség-vonalat és ideológiai köntösbe bújtatott pártpolitikai álláspontokat is közvetít. Ez azért is furcsa, mert a Komássy Ákos–Kucsera Tamás Gergely szerzőpáros tollából meglehetősen tárgyilagos és konstruktív kritikát olvashattunk a rendszerváltást követő mindenkori magyar kormányzat ifjúságpolitikájával kapcsolatban (lásd előbb). A MIK működését taglaló tanulmányok ezzel ellentétben leginkább azokat a gondolatokat hívják elő a kritikus olvasó részéről, amit Nagy Ádám ifjúságpolitikai helyzetjelentésében is olvashatunk: megoldást kell találni arra, hogy „a pártpolitika ne tudjon beavatkozni az ifjúságiügy szakmai működésébe. Mindehhez persze ma a legfontosabb hiányzik és leginkább kétséges a jövőre nézvést is: a bizalmi szituáció. Enélkül lehet ugyan kiegyensúlyozott struktúrát elképzelni, de a mindenkori kormányzati úthenger és az ellenzéki aknamunka íróasztaldokumentummá silányít bármifajta elképzelést”. (UISZ 2003, 1:98.). A MIK-történetek hangvétele jelzi, hogy ez a veszély a határon túli ifjúságpolitikát is fenyegeti. A tájékozott és józanul gondolkodó olvasónak pedig egyre erősödik az a meggyőződése, hogy a határon túli magyar fiatalok (és általában a határon túli magyarok) ügye mint belpolitikai ügy van jelen a magyarországi politikum asztalán is. Illuzórikus azt gondolni, hogy a magyarországi kormányzat „nemzetmentő” kategorikus imperatívuszoknak vagy – a másik végen – tisztán haszonelvű megfontolásoknak engedelmessé válik. Mindenféle javaslat először a politikai alrendszerre jellemző „kormányon maradni–ellenzékbe kerülni”, azaz „szavazatot nyerni vagy veszíteni” logika szűrőjén halad át, ezért a határon túlra irányuló magyarországi politika helyenként ellentmondásos, szervezeti megoldásait tekintve pedig következtelen.

Ez az állapot ugyanakkor jelzésértékű is olyan értelemben, hogy a határon túli magyaroknak nemcsak ifjúságpolitikuskokra, hanem olyan ifjúsági kérdésekben kompetens szakemberekre, technokratákra is szüksége van, akik némileg függetleníteni tudják magukat a magyarországi belpolitikai csatározásoktól és valós helyzetfelmérésen alapuló, otthonról irányított, regionális vagy helyi szintű ifjúságpolitikai stratégiák kidolgozására képesek. A romániai magyar ifjúsági civil szférának pedig úgy kellene átrendeznie sorait, hogy a többségi-kisebbségi magyar, patronus-kliens, támogató-kedvezményezett aszimmetriát a magyarországi kormányzati- és civil szervezetekkel történő partnerség jegyében, sokkal jelentősebb bizalmi tőkével legyen képes feloldani. A határon túlra szánt magyarországi erőforrásokért folyó zéró összegű játék helyett intenzívebben el kellene indulnia például EU-s forrásbővítésnek (magyarországi partnerek mellett más európaiakkal is), a határon túli magyar politikai képviselő és a mindenkori magyarországi kormányzat pedig a merev központi koordináció helyett ezek segítőjeként kellene megjelenjen.

Az „Ifjúság és közélet” rovatból végül Gábor Kálmán *Ifjúsági korszakváltás (tézisek)* című írását mutatjuk be, amely konceptuális keretét és empirikus tartalmát tekintve messzemenően túlmutat egy ifjúságpolitikai kérdésfelvetésen, ezért sokkal inkább az „Ifjúság és társadalom” rovatban lenne a helye. (Valószínű, hogy éppen a „fajsúlyosabb” mondandó miatt lett „vezércikk” az UISZ 5. számában.) A tanulmányban a szerző az ifjúsági korszakváltással kapcsolatos téziseit vázolja fel (mint ahogy azt korábban több ízben is megtette, ám most újabb empirikus adatok fényében vizsgálja azt) a magyarországi fiatalok élethelyzetére vonatkozóan. Gábor Kálmán egyike azon kevés szociológusnak Magyarországon, akik a fiatalok helyzetét globális társadalomtörténeti kontextusba ágyazottan próbálják értelmezni, emiatt írásai messzemenően túlmutatnak a magyarországi ifjúság helyzetének átpolitizálható hétköznapi jelenvalóságán.

A korszakváltás tézis szerint a fiatalok – legfőképpen az oktatás expanziója (az iskolai életszakasz meghosszabbodása), a fogyasztói társadalom intézményei és az tömegkommunikáció révén – a társadalom önálló, sajátos érdekeit és preferenciáit artikulálni képes autonóm szegmensévé válnak a társadalomnak. A korszakváltás intézményi feltételei a magyarországi fiatalok számára a rendszerváltás után egyre inkább adottak, ez számos előnyt jelenthet, de veszélyekkel is jár. A fiatal ugyan önállóan dönthet magánéletéről, oktatási- és karrierpályájáról, ugyanakkor magának kell vállalnia a döntései felelősségét: „nemcsak a lehetőségek, hanem a felelőségek is individualizálódnak (...) a problémák individualizációja olyan természetű, hogy a jóléti állam már nem felelős az átmenet kezeléséért, egyre inkább az egyének saját felelőssége az, hogy irányítsák a képzést, a biztosítást, a lakhatást és az élet más területeit”. (2005, 5:13) Ebben a kontextusban a szerző Lengyel Lászlót idézve a fiatalok egyik legnagyobb kihívásaként a globális versenyhelyezetet említi, melynek kialakulása folytán a magyar fiatalok – munkaerejük értéke és költsége miatt – egyszerre kerülhetnek helyzetelőnybe a németországi-, de hátrányba is a kínai fiatallal szemben. Ebben a kontextusban a nyertes forgatókönyv hosszabb iskolai életszakaszt, kreatív szabadidős forgatókönyvet és azt követően jól fizetett (főként szellemi) munkát jelent az elsődleges munkaerőpiaci szektorban.

A magyarországi helyzetet tekintve azonban – az erőteljes középosztályosodási tendenciák mellett – már nagyon korán kialakul a fiatalok egy olyan csoportja, akik nagyon kis eséllyel integrálódhatnak a társadalomba, akik esetében tulajdonképpen „a társadalom alatti osztály reprodukciója” valósul meg. Mélyülnek a társadalmi egyenlőtlenségek. Ezekre az ifjúsági rétegekre szabadidő- és munka helyett a munkanélküliségi scenárió, a progresszív individualizáció helyett a regresszív individualizáció forgatókönyve az érvényes. A tanulmány az egyenlőtlenségek újratermelődésének alátámasztására hoz több empirikus anyagot.

Bár a klasszikus rétegződéelméletek szerint a középosztályosodás és az egyenlőtlenségek növekedése általában ellentétes erőket képvisel, Gábor Kálmán tanulmányában ez a két tendencia különösebb magyarázkodás nélkül megfér egymás mellett, sőt, a rendszerváltásra jellemző diffúz társadalomszerkezet egyik alapvető jellemzőjének tekintendő. Mivel pontos mennyiségi képet nem kapunk, nehéz eldönteni, hogy a rendszerváltás után a fő trend a középosztályosodás (amit az ifjúsági korszakváltás per definitionem feltételez) vagy sokkal inkább a „két ország” modellje érvényes, ahol Ferge Zsuzsát idézve egyre inkább „elszabaduló egyenlőtlenség” jellemzik Magyarországot. Pontos választ kell tehát adnunk arra a kérdésre, hogy milyen mértékben beszélhetünk a mai magyarországi fiatalok esetében a társadalmi egyenlőtlenségek reprodukciójáról és mennyiben középosztályosodásról.

Az ifjúság átalakulásának magyarországi forgatókönyve ezek alapján válik egyértelművé. Ez segít tisztázni azt a látszólagos zavart is, ami maga a kulcsfogalom, az ifjúsági korszakváltás kapcsán merül fel: maradjunk-e a tanulmány elején rögzített definíciónál, miszerint ez meghosszabbodott ifjúsági életszakaszt, autonóm, érdekeiket artikulálni képes ifjúsági csoportok létrejöttét jelenti és akkor ebből kizárjuk a társadalom veszélyeztetettebb, depriválódó csoportjait, vagy egy olyan általánosabb kontextusként fogjuk fel, ami a fogyasztói- és információs társadalom kiépülésére, a globalizáció kihívásaira adott ifjúsági reakciók, válaszok halmazát jelenti és amely keretek közt mind a nyertes, mind a vesztes forgatókönyv értelmezhető. A tanulmányban felvonultatott empirikus háttéranyag ez utóbbi értelmezést valószínűsíti inkább és ahhoz a becki gondolathoz áll közelebb, miszerint a folyamat a fiatalok élethelyzetének, életútjának a diverzifikálódását és individualizálódását jelenti. Ez a magasabb társadalmi rétegek esetén

hangsúlyosabb, de az alacsonyabb rétegek esetén is differenciált lehet: az alacsony iskolai végzettségű fiatalok, akik helyzetét nagymértékben determinálja a származási- és települési háttér, biográfiai eseményeik szerint is jelentős mértékben differenciálódhatnak. Például kiemelkedhetnek az iskolán kívüli képzés révén, de a korai házasság, a korai gyerekvállalás következtében a hátrányos helyzetüket az egyéni választás révén még súlyosabbá tehetik.¹ A fiatal autonómiája a saját életpályájáról való döntésben tehát érvényesül, ez azonban nem jelent feltétlenül meghosszabbodott iskolai életszakaszt, felszabadult közéleti autonómiát stb. és a fiatal saját örökölt státusának nagymértékben rabja marad.

Véleményünk szerint a látszólagos fogalmi zavar tulajdonképpen paradigmaticus különbségeket takar: egy alulszocializált társadalomkép (amely nagyobb jelentőséget tulajdonít a személyi döntések szerepének a társadalom szerveződésében) ütközik a túlszocializált értelmezéssel (míserint a társadalmi környezet kényszere miatt a státusreprodukció szinte óhatatlanul végbemegey). Arról lenne szó, hogy a középosztályosodó fiatalokra az alulszocializált-, a társadalom periferiáján levőkre pedig egy túlszocializált társadalomkép használata lenne a célravezető? Vagy a korszakváltás tézis éppen azt hangsúlyozza, hogy a túlszocializált emberkép a növekvő autonómia és individuális döntések kiemelt szerepe miatt napjaink fiataljaira vonatkozóan anakronisztikus és használhatatlan? Bár Gábor Kálmán tézisei az utóbbi érvelést valószínűsítik, világosabb és jobban dokumentált állásfoglalás szükséges ahhoz, hogy az ifjúsági korszakváltás közép-kelet európai forgatókönyvét alaposabban megismerhessük.

FORRÁS

Új Ifjúsági Szemle 2003, 1. szám

Új Ifjúsági Szemle 2004, 2–5. szám

Új Ifjúsági Szemle 2005, 6. szám

FELHASZNÁLT IRODALOM

Gábor Kálmán: MOZAIK 2001 – A perifériáról a centrumba. Tézisek a határon túli magyar fiatalok helyzetének értelmezéséhez. In *Erdélyi társadalom*. Szociológiai Szakfolyóirat, p. 9–23, 2004, 2. szám.

1. Ezt az értelmezést valószínűsíti Gábor Kálmánnak az előző Erdélyi Társadalomban megjelent írása is, ahol a fentiekkel kapcsolatban megjegyzi: „Az Ifjúság 2000 arra hívta fel a figyelmet, hogy felgyorsult a fiatalok individualizálódása, növekedett az iskolai, munkaválasztási és családi életutak különbözősége és sokfélesége, ugyanakkor fennmaradtak a származási, területi – regionális, iskolázottsági és nemek közötti – egyenlőtlenségek, azaz az egyéni életutak sokfélesége beágyazódott a társadalom egyenlőtlenségi rendszerébe.” (Gábor 2004: 9)